

NEKATERE PRAVICE PRIDRŽANE!

CREATIVE COMMONS USTVARJALCEM PONUJA NAČIN, S KATERIM SE LAHKO ODREČEJO LE DELU SVOJIH PRAVIC V ZAMENO ZA TO, DA LAHKO NJIHOVA DELA SVOBODNEJE KROŽIJO MED UPORABNIKI, PRI TEM PA SO KORISTI SEVEDA OBOJESTRANSKE.

Danes nam sodobne računalniške in komunikacijske tehnologije praktično na vsakem koraku omogočajo dostop do multimedijskih vsebin, kot so glasba in filmi, programske opreme in nenazadnje naraščajočega števila besedil in knjig v elektronski obliki. Te vsebine lahko večinoma neovirano uporabljamo za svoje namene in jih razširjamo tudi naprej, žal pa se pri tem velikokrat pozablja na avtorske pravice.

VSE PRAVICE ZADRŽANE!

Avtorska dela so večinoma zaščitena z licenco copyright – »Vse pravice pridržane«, v angleškem jeziku »All rights reserved«, torej prepovedujejo vsakršno razširjanje, javno predvajanje, spreminjanje in podobne grozote. Cinično, ozka usmerjenost licence je dostikrat povod za njeno kršenje, za pravno ukrepanje proti kršiteljem pa so zadolžene organizacije, ki zastopajo avtorje, npr. ameriška RIAA, slovenski SAZAS idr. Predvsem v ZDA zadnjih nekaj let postajajo popularne tožbe tudi proti posameznikom. Z razvojem novih tehnologij za zaščito teh pravic, kot so Digital Rights Management (DRM) in Trusted Computing (TC), bo uporaba že kupljene vsebine otežena do te mere, da bomo morali za poslušanje glasbe ali branje knjige na računalniku in drugih napravah imeti nameščeno posebno programsko in strojno opremo, ki bo preprečevala zlorabe in nas legitimirala kot posameznika, upravičenega do tega početja. Tako se nam v katerem izmed scenarijev nekje v bližnji prihodnosti kaj lahko dogodi, da najnovejšega romana našega priljubljenega avtorja ali nekega glasbenega albuma v elektronski obliki ne bomo mogli pokazati niti prijatelju ali družinskemu članu na neki drugi lokaciji.

CREATIVE COMMONS

Prihodnost pa vendarle ni tako mračna, kot se zdi na prvi pogled, saj imajo avtorji možnost zaščititi svoje stvaritve tudi z drugimi oblikami avtorskih pravic. V odgovor na omejevalno naravo copyright pravic so se namreč razvile oblike pravic, ki za uporabnika niso tako omejujoče. Ironično poimenovana licenca copyleft, ki se uporablja predvsem za programsko opremo, in licenca Creative Commons, ki jo veliko avtorjev uporablja za zaščito svojih del na področju glasbe, filma, besedil in umetnosti, sta predstavnici slogana »Nekatere pravice pridržane«, torej »Some rights reserved«.

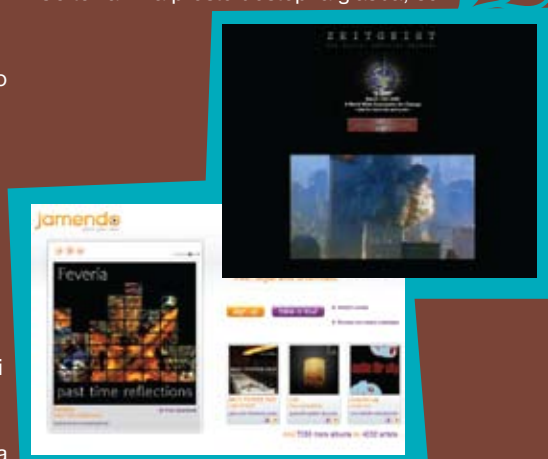
PROSTO ŠIRJENJE VSEBIM

Creative Commons (krajše CC, www.creativecommons.si), po slovensko »Ustvarjalna gmajna«, pravno ni le ena posamezna licenca, avtor namreč lahko izbira med različnimi pogoji, pod katerimi bo svoje delo objavil – vsem je skupno priznanje avtorstva, avtor pa dovoli svoje delo reproducirati, distribuirati, dajati v najem in priobčiti javnosti glede na naravo uporabe: nekomercialno (dela se ne smejo uporabljati v komercialne namene), brez predelav (dela se ne smejo spreminjati in se lahko uporabljajo le v izvorni obliki), deljenje pod istimi pogoji (dela so

lahko distribuirana le pod istimi pogoji kot izvorno avtorsko delo). CC torej ustvarjalcem ponuja način, s katerim se lahko odrečejo le delu svojih pravic v zameno za to, da dela med uporabniki lahko lažje in predvsem svobodneje krožijo. Koristi od tega so seveda obojestranske: vsebine so za uporabnike veliko dostopnejše, to pa omogoča prosto brezplačno širjenje znanja in umetniških izdelkov, za avtorje pa seveda promocijo in potencialno večji krog ljudi, v katerem lahko širijo svoje ideje. Kako lahko uporabiš CC za svoja dela? Preberi na <http://creativecommons.si/licence>.

CC FILMI, GLASBA, PROGRAMI ...

Primere uporabe svobodnejših licenc najdemo na vseh področjih, ki se danes tičejo povprečnega uporabnika digitalne tehnologije. Tudi najbolj priljubljena spletna enciklopedija Wikipedia (<http://en.wikipedia.org>) svoje vsebine varuje s copyleft licenco. V filmski umetnosti se pojavlja vse več filmov, ki so izdani pod licenco CC. Na internetu kroži precejšnje število aktivističnih, tudi protivojnih filmov, ki zaradi političnih in drugih vzrokov ne bi našli mesta v večjih medijskih hišah in bi tako dosegli le majhno občinstvo. Med njimi je tudi v zadnjem času v ZDA precej popularen film o zarotah v ozadju ameriških vojn, Zeitgeist, ki je prosto dostopen na <http://zeitgeistmovie.com>. Če te zanima prosto dostopna glasba, se

lahko odpraviš na portal Jamendo (www.jamendo.com), ki gosti skoraj 7000 albumov, izdanih pod licenco CC. Portal ti ponuja tako poslušanje glasbe na spletu kot prenos celotnih pesmi in albumov kar na tvoj računalnik, kar s pridom izkorišča več kot 250.000 uporabnikov.

Zelo aktivna pa je seveda tudi ideja o prosti programski opremi. Med najbolj priljubljenimi prosto dostopnimi programi sta operacijski sistem Linux – kot uporabniku najprijaznejša distribucija je znan Ubuntu Linux (www.ubuntu.com) – in pisarniška zbirka OpenOffice.org.

Če želiš izvedeti več o ideji odprtega pretoka in širjenja vsebin, znanja in idej, si vedno dobrodošel v Kiberpipi, kjer ti vsak delovni dan od 10. do 22. ure nudijo brezplačen dostop do interneta, vsak teden je izvedenih tudi več predavanj, v naslednjih mesecih pa bodo organizirani tudi filmski večeri, seveda s filmi pod CC-licenco. Za več informacij pa lahko odjadršaš na www.kiberpipa.org.

PREVARARE

VSI SE ZAVEDAMO, DA OBSTAJAJO IN ŠE VEDNO JIM NASEDAMO.

Če dobimo dobronamerno e-pošto o novem, hudo nevarnem virusu, jo takoj posredujemo naprej svojim prijateljem in znancem, saj jim hočemo pomagati in jih opozoriti. Ko dobimo pismo o hudi bolezni nekega dečka iz Brazilije in zraven prošnjo, da s pošiljanjem tega pisma svojim kolegom pomagamo temu dečku ... zakaj tega ne bi storili? Da e-pisem, ki nam obljublajo velike vsote denarja v zameno za majhno uslugo, sploh ne omenjam – kdo bi zavrnil tako enkratno priložnost za zaslužek.

No, resnica za temi pismi je v večini primerov drugačna. E-pisma podobnega tipa so največkrat potegavščine oziroma neslane šale, po angleško hoax. Te prevare se največkrat širijo preko spletne pošte in sam proces je zelo podoben zbiranju vaških opraviljk (in opraviljivcev). Internetni uporabnik na videz zanimivo in šokantno novico posreduje drugemu uporabniku in tako se začne kolo vrtenj in težko ga je ustaviti. Tudi po več letih. Prevar je več vrst, od preprostih šal do škodljivih nasvetov, ki škodijo predvsem osebnemu računalniku, lahko pa gre za prave sleparske posle, ki poskrbijo za izpraznitev naše denarnice.

VIRUSI, GROZNI VIRUSI

Med najpogostejše prevare sodijo lažne informacije o virusih, ki so ponavadi »smrtno, grozno in neverjetno« nevarni za naš računalnik. Lep pokazatelj za najverjetnejše lažne informacije je polje Zadeva, ki ponavadi vsebuje neskončno mnogo Fw-jev, kar nam lepo pove, da je bilo pismo že neštetokrat poslano od enega uporabnika do drugega. Včasih so taka pisma neškodljiva, od časa do časa pa nam svetujejo, da pobrišemo določeno datoteko in največkrat se zgodi, da tako sami škodujemo svojemu računalniku. Preprosta rešitev je ignoriranje takih e-pisem in dober protivirusni program.

BONSAI KITTENS

Pred nekaj leti je svet obkrožila kruta šala o t. i. Bonsai Kittensih. To e-pismo je vsebovalo naslov spletnega servisa, ki se je ukvarjal z vzgojo mačk v steklenicah in je »mačje bonsaje« tudi prodajal. Po celem svetu so se začele podpisovati

peticije proti takemu okrutnemu ravnanju, a vsak, ki je le na Google-u preveril informacije, je kmalu odkril, da gre za prevaro.

VERIŽNA PISMA

Verižna pisma oziroma verige sreče so tudi pogost pojav v našem e-poštnem nabiralniku. Ta vrsta prevare je obstajala (verjetno še vedno) tudi preko navadne pošte. Taka pisma ciljajo na našo vraževernost in solidarnost. Navodila so preprosta: če dotičnega sporočila ne pošlješ še 10 ljudem, si boš zlomil/a nogo. In ne boš zadel/a na lotu. Ljudje pa take neumnosti še kar pošiljajo naprej.

Mnogokrat se pojavi tudi e-pismo, ki trdi, da z razpošiljanjem pomagamo bolnemu otroku pri operaciji. Taka pisma trdijo, da bo za vsak odposlan mail otrok prejel določen znesek denarja. Žal je to nemogoče in ves trud ter kopičenje odvečne pošte ne pomagajo otroku, ki najverjetneje ne obstaja. Pogosta so tudi pisma, ki obljublajo nagrade znanih podjetij, kot so Microsoft, Ericsson ali Nokia. Če si upošteval navodila, potem so ti obljubljali čisto nov telefon, in to brezplačno. Še vedno ga čakam.

MARS PRIHAJA!

Zanimiva je bila tudi novica o planetu Mars, ki se je lansko leto širila po e-poštnih predalih. V novici je pisalo, da se bo na določen datum Mars približal Zemlji kot še nikoli in da je to edinstvena priložnost. Vse te informacije so bile resnične, vendar so zamujale par let. To je lep primer nesmiselnega pisma, ki se širi po internetu – nekdo je izbrskal staro e-pismo in ga poslal na nekaj naslovov. Zagotovo je v nekaj dneh obkrožilo svet.

NIGERIJSKA PISMA

Te prevare pa znajo biti zelo nevarne. E-sporočila vam obljublajo hiter in preprost zaslužek v zameno za majhno uslugo oz. majhno in ugodno ceno. Taka pisma prihajajo do uporabnikov s celega sveta, vendar so najbolj razširjena ravno iz Nigerije in ta se uvrščajo na tretje mesto največjih internetnih prevar. Posledično je bila nigerijska vlada prisiljena sprejeti zakone, ki vsaj do neke mere prepovedujejo prevarantske posle, ki se širijo preko interneta.

»Nigerijska pisma« ciljajo na naš pohlep, saj nas ponavadi pisec pisma prosi za pomoč pri transakciji denarja iz države, ki ga je seveda pripravljen deliti. Obstaja pa problem, »majhen problem« (ponavadi poimenovan jamstvo/davek/predujem), za katerega moramo poskrbeti prejemniki pisma.

ZDRAVA PAMET ...

... je odgovor za obvarovanje pred internetnimi prevarami. Do sporočil, ki jih pošiljajo neznanci, moramo biti skeptični in verodostojnost informacij preverjati. Najslabše (in žal tudi najlažje) je slepo verjeti vsemu, kar nam povedo drugi. Pa še to: če tega članka ne pošlješ oz. ne prebereš vsaj 20 prijateljem in 10 sorodnikom, potem te čaka 20 let nesreče v vseh aspektih življenja, da ogromnega izrastka in padanja klavirja na glavo sploh ne omenjam.

- ★ www.snopes.com
- ★ <http://urbanlegends.about.com>
- ★ www.symantec.com/avcenter/hoax.html
- ★ www.hoax-slayer.com
- ★ www.quatloos.com

FACEBOOK

EVFORIJA

KDO BI SI MISLIL, DA BO PREPROST ŠTUDENSKI PROJEKT DOSEGEL USPEŠNOST IN PREPOZNAVANOST PO CELEM SVETU.

Fenomenalen uspeh Facebook-a je prav neverjeten – redkokdo ne pozna tega spletnega servisa, ki omogoča spletno druženje vseh uporabnikov interneta. In tudi redkokdo še ni slišal za fanta, ustanovitelja Facebook-a, ki je zavrnil milijardo dolarjev, ponujeno za odkup njegovega projekta. Kaj pa ti? Si že član Facebook-a? Pa veš, kako se je vse skupaj začelo?

GENESIS

Ustanovitelj Facebook-a je Mark Zuckerberg, nekdanji študent univerze Harvard. Projekt Facebook je na začetku dopuščal včlanitev samo harvardskim študentom. V dveh mesecih se je razširil še na druge univerze v Združenih državah Amerike in kasneje na univerze po celem svetu. Širitev se je nadaljevala in vedno več oseb je hotelo biti del te velike mreže ljudi. Od septembra 2006 pa se lahko registrira prav vsak, ki je starejši od 13 let.

KAKO DO FACEBOOK RAČUNA?

Če si med redkimi posamezniki, ki še niso registrirani uporabniki, le brž na www.facebook.com. Registracija je preprosta in trenutno na voljo le v angleščini. Pa ne se ustrašit, če bo srfanje po Facebook-u potekalo malce počasneje – spletni strežniki so precej obremenjeni zaradi množice uporabnikov. Takoj, ko si ustvariš profil, ga lahko začneš urejati. Najprej objaviš svojo fotko in vpišeš svoje podatke. Nato se lahko včlaniš v različne skupine – lahko izbiraš skupine glede na svojo šolo, zaposlitev, državo, politično ali versko prepričanje in tako naprej. Možnosti za avtokategorizacijo je ogromno. Če to ni dovolj, potem ustanoviš svojo skupino in vanjo povabiš somišljenike. Najpomembnejša značilnost tega spletnega servisa pa je seveda iskanje prijateljev. Tako je – preko iskalnika iščeš znanca s celega sveta. Za vsakega prijatelja lahko določiš kako, kje in kdaj sta se spoznala. Mogoče sta se spoznala preko nekoga drugega? Ni problema, tudi to lahko primerno označiš.

KAJ PA SEDAJ?

Poglejmo še nekaj aplikacij, ki se nahajajo v tvojem profilu. Prva se imenuje The Wall in njeno ime pove vse: tukaj lahko ti in tvoji prijatelji/ce pišete sporočila drug drugemu in ta sporočila so vidna vsem tvojim znancom. Za bolj zasebna sporočila lahko uporabiš aplikacijo Messages in jo uporabljaš kot e-pošto. Druga zanimiva aplikacija je Photos in ta je najpopularnejša. Uporabniki lahko objavijo slike, jih komentirajo in označijo, kdo je kdo na posamezni sliki. Facebook ima ravno za slike svojih uporabnikov rezerviranega ogromno prostora na trdem disku. Aplikacija Gifts omogoča pošiljanje daril (beri: luštnih slikic) svojim prijateljem – prvo darilo je zastoj, vsako naslednje pa stane 1 dolar. In izbira je ogromna. Marketplace je zbirališče malih oglasov in je zaenkrat še brezplačna storitev. Events omogoča organizacijo dogodkov oz. vabljenje tvojih prijateljev na izbrane dogodke. Seveda pa to še ni vse. Ostalih aplikacij je še malo morje. Prav vsak lahko ustvari svojo aplikacijo, saj Facebook-ova platforma podpira razvoj aplikacij, ki se jih nato namesti na posamezen Facebook račun. Trenutno jih je preko 14 tisoč. Odkriješ jih lahko sam ali pa te nanje opozorijo oz. povabijo tvoji prijatelji. In ta povabila znajo biti tudi nadležna ...

POTEM NI VSE TAKO ROŽNATO?

Veliko izkušenih uporabnikov tega spletnega servisa (beri: bivših uporabnikov) je Facebook preimenovalo v Spambook. Dejstvo je, da si vsak razvijalec določene aplikacije, ki je na voljo v Facebook okolju, prizadeva za čimvečjo razširjenost svoje aplikacije. In to velikokrat privede do potez, ki znajo spominjati na nadležno e-pošto. Drugi problem Facebook-a (pravzaprav največji) pa je varovanje uporabnikove zasebnosti. Ko se prijavimo v Facebook, sprejmemo tudi pogodbo o varovanju podatkov, ki pa Facebook-u omogoča, da naše podatke uporabi še kje drugje oz. jih posreduje partnerskim podjetjem. Problem se tudi pojavi, če želiš izbrisati svoj Facebook račun – tega se zaenkrat še ne da storiti. Lahko ga deaktiviraš, vendar tvoji podatki ostanejo v Facebook-u.

BREZ STATISTIKE NE GRE

Facebook ima preko 65 milijonov aktivnih uporabnikov, vsak dan pa se v povprečju registrira še 250 tisoč novih uporabnikov. Fotografij, ki so objavljene na www.facebook.com straneh, je preko 1,7 milijarde, v povprečju 44 fotografij na posameznika. Uporabniki pa »preklikajo« preko 65 milijard strani na mesec. Največ uporabnikov prihaja iz ZDA, Kanade, Anglije, Avstralije, Turčije in s Švedske. In še zanimivost: beseda »facebook« je lani prišla na drugo mesto pri izboru za Besedo leta 2007 pri Merriam-Websterjevem slovarju angleškega jezika.

SPOMLADANSKI URNIK

NEKEGA EURO<26 FRIKA

	KAJ BOM POČEL?	KOLIKO STANE?	KOLIKO STANE Z EURO<26?
MAREC 20	DEFINITIVNO POTREBUJEM IZPIT ZA AVTO. GREM K AMZS, TAM IMAM PRI NAKUPU PAKETA B KATEGORNE ZASTONJ PREIZKUS ZNANJA.	14,20 €	0 €
APRIL 18	MOJA PUNCA SI ŽELI ROMANTIKE. ITAK USTREŽEM IN GREVA NA NOČNI OGLED LJUBLJANE Z LADJICO.	10 €	6,50 €
18	KER SVA OBA IZ MARIBORA, SE SEVEDA TJA IN NAZAJ DELJEVA Z VLAKOM (ICS). VOZNIŠKEGA ŠE NIMAM, ČAKA ME ŠE GLAVNA VOŽNJA.	26,18 €	18,32 €
19	DANES POHAJAVA PO LJUBLJANI. GREVA V MESTNI MUZEJ DOGLEDAT OBRAZE LJUBLJANE IN NA KAVICO.	4 € + KAVA 1,10 €	2,50 € S KAVO!
22	SEM ADRENALINSKI ODVISNEŽ. ZANIMA ME, KAJ JE SOTESKANJE. JA, TO PRIDE NA VRSTO POLETI, POZITIV ŠPORT IMA ZANIMIVO PONUDBO.	43 €	34,30 €
23 MAJ 17	MAJ JE TU, MIŠIC DA KAR NI. SKRAJNI ČAS ZA FITNESS. TOP POWER STUDIO BO ZAME!	50 € (10 OBISKOV)	35 € (10 OBISKOV)
JUNIJ 13	AJA, ŽE IMAM VOZNIŠKI IZPIT. SPOSODIM SI AVTO IN GREMO V BOHINJ V ADRENALINSKI PARK. JUHUU!	29 €	24,65 €
25	ŠOLE BO KMALU KONEC. TO POLETJE BO NORD. KUPIL SEM SI NAMREČ SKOKICE – NENAVADEN PRIPOMOČEK ZA SKAKANJE PO MESTU. NORD, RES! KAR NE MOREM VERJET.	228 €	205,20 €
	DEDEK IN BABICA STA NAVDUŠENA NAD SPRIČEVALOM, GREM K ANNIJU KUPIT RAČUNALNIK! :)	715,86 €	664,27 €

* SAMO S KARTICO SŽ-EURO<26.

HA, Z EURO<26 PRIHRANIM 130,60 €!

Pa ti? Če imaš mladinsko kartico EURO<26?

WWW.EURO26.SI

